

Szkoła ponadpodstawowa

JĘZYK POLSKI

Scenariusz zgodny z podstawą programową
(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
z dn. 2 marca 2018 r.)

Szkoła ponadgimnazjalna

JĘZYK POLSKI

Scenariusz zgodny z podstawą programową
(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
z dn. 27 sierpnia 2012 r.)

Scenariusz z wykorzystaniem metod aktywizujących
(45 min)

Realizacja motywu homo viator w nawiązaniu do „Idy” w reżyserii Pawła Pawlikowskiego

Opracował: Tadeusz Banowski

Aktualizacja i redakcja: Małgorzata Bazan i Maciej Dowgiel

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne - Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe

Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode.pl>

Cele lekcji:

Uczeń:

- ✓ wymienia wyrazy bliskoznaczne i potrafi definiować ich znaczenie
- ✓ zna i stosuje terminy „homo viator”, „topos wędrówki”
- ✓ dostrzega obecność toposu homo viator w filmie „Ida” Pawła Pawlikowskiego
- ✓ rozumie znaczenie wędrówki jako metafory życia ludzkiego
- ✓ postrzega film jako źródło wiedzy o człowieku
- ✓ stosuje terminy z zakresu języka filmu
- ✓ doskonalą umiejętność analizy i interpretacji kadru w odniesieniu do całego filmu
- ✓ zauważa związki filmu i literatury współczesnej
- ✓ odczytuje przesłanie filmu w kontekście idei wpisanych w kampanię społeczną fundacji Legalna Kultura

Metody:

- ✓ burza mózgów
- ✓ praca indywidualna
- ✓ praca w grupach

Środki dydaktyczne:

- ✓ „Słownik symboli” Władysława Kopalińskiego
- ✓ kadry z filmu „Ida” w reżyserii Pawła Pawlikowskiego
- ✓ karty pracy

Przygotowanie do lekcji:

Uczniowie samodzielnie lub z nauczycielem oglądają film „Ida” w reżyserii Pawła Pawlikowskiego z płyty DVD wydanej przez Solopan lub na platformie VOD. Nauczyciel przed projekcją zapoznaje uczniów z zasadami korzystania z legalnych źródeł. Uświadamia im, że fundacja Legalna Kultura od lat prowadzi kampanię społeczną mającą na celu integrację twórców i odbiorców kultury oraz kształtowanie poczucia odpowiedzialności za kulturę w cyfrowej rzeczywistości. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się w domu z zasobami zamieszczonymi w serwisie legalnakultura.pl.

Powiązanie z podstawą programową z 2 marca 2018 r.:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

ZAKRES PODSTAWOWY

- 1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych,
- 2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację,
- 5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki,
- 6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki,
- 7) odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej, stosuje kryteria pozwalające odróżnić arcydzieło od kiczu.

ZAKRES ROZSZERZONY

- 2) wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji dzieła sztuki,
- 3) rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej,
- 4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty,
- 6) odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

ZAKRES PODSTAWOWY

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów.

IV. Samokształcenie.

ZAKRES PODSTAWOWY

2) porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach,

3) korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej,

6) wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedzi,

8) posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego oraz słownikami specjalistycznymi (np. etymologicznymi, frazeologicznymi, skrótów, gwarowymi), także w wersji on-line.

Powiązanie z podstawą programową z 27 sierpnia 2012 r.:

Powiązanie z podstawą programową z języka polskiego:

(IV etap edukacyjny, zakres podstawowy)

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

2. Samokształcenie i docieranie do informacji. Uczeń:

2) korzysta ze słowników i leksykonów, w tym słowników etymologicznych i symboli,

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela.

1. Wstępne rozpoznanie. Uczeń:

1) prezentuje własne przeżycia wynikające z kontaktu z dziełem sztuki.

2. Analiza. Uczeń:

4) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera (narracja, fabuła, sytuacja liryczna, akcja).

3. Interpretacja. Uczeń:

- 1) wykorzystuje w interpretacji elementy znaczące dla odczytania sensu utworu (np. słowa-klucze, wyznaczniki kompozycji);
- 2) wykorzystuje w interpretacji utworu konteksty (np. literackie, kulturowe [...]),
- 4) odczytuje treści alegoryczne i symboliczne utworu.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 4) publicznie wygłasza przygotowaną przez siebie wypowiedź, dbając o dźwiękową wyrazistość przekazu (w tym także tempo mowy i donośność głosu).

Przebieg lekcji:

- **FAZA WSTĘPNA**

Nauczyciel wyjaśnia pojęcie homo viator:

1. podróżny lub pielgrzym – średniowieczny symbol doli człowieczej

2. w filozofii G. Marcela: symbol człowieka dążącego do Boga

[Źródło: sjp.pwn.pl/sjp/homo-viator;2560779.html (goo.gl/4Ag9yA, dostęp: 20.09.2018 r.)

Homo viator, topos człowieka w drodze, w podróży, w wędrówce pełnej przygód, także pielgrzym, emigrant, bardzo popularny w kręgu cywilizacji śródziemnomorskiej

[Źródło: zapytaj.onet.pl/encyklopedia/93893,,,,homo_viator,haslo.html (goo.gl/yjZ7uw, dostęp: 20.09.2018 r.)

Nauczyciel prosi uczniów o podanie własnych skojarzeń ze słowem „wędrowiec”; następnie podczas burzy mózgow uczniowie podają przykłady celów wędrówki.

Przewidywana odpowiedź

Nauczyciel prezentuje wybrane znaczenia słowa „podróż”:

PODRÓŻ (pielgrzymka, wędrówka) – symbolizuje życie, drogę życia; [...] dążenie do celu po drodze najeżonej przeszkodami; [...] potrzebę nowych doświadczeń, [...] odkrycie, potrzebę poznawania nowych widnokręgów, poszukiwanie duchowych celów; poszukiwanie prawdy, pokoju, nieśmiertelności [...]; wtajemniczenie, drogę do światła w ciemnościach; [...] zmianę, pragnienie zmiany wewnętrznej, niepokój, wieczną tęsknotę, marzenie, aspiracje, pracę wyobraźni, drogę duszy, poszukiwanie swego Ja, niezgodę na siebie samego, daremną ucieczkę od siebie, usiłowanie wyjścia z Labiryntu, poszukiwanie porządku mistycznego i psychicznego; oczyszczenie.

[Źródło: Władysław Kopaliński, „Słownik symboli”, Wiedza Powszechna, Warszawa, 1990, s. 331–332].

- **FAZA REALIZACYJNA**

Nauczyciel prosi uczniów o uzupełnienie tabeli z danymi osobowymi siostry Anny (materiały pomocnicze 1).

Przewidywana odpowiedź

Imię i nazwisko	<i>Ida Lebenstein</i>
Imię zakonne	<i>Anna</i>
Imiona rodziców	<i>Haim Lebenstein i Róża z domu Herc</i>
Miejsce urodzenia	<i>Piaski koło Łomży</i>

Nauczyciel dzieli uczniów na cztery grupy. Każda z grup otrzymuje kartę pracy (materiały pomocnicze 2). Zadaniem uczniów jest określenie sposobu realizacji motywu homo viator w odniesieniu do tytułowej bohaterki oraz kadrów z filmu „Ida” Pawła Pawlikowskiego.

Przewidywane odpowiedzi

Grupa 1

Podczas wypowiedzi uczniowie powinni uwzględnić następujące problemy:

- film:

- znaczenie wychowania Idy w sierocińcu;
- poświęcenie się Bogu, wybór zakonu jako miejsca bytowania;
- nierozłączność z Bogiem (motyw figurek, świętych obrazków, aniołków);
- skupienie na modlitwie;

- kadry:

- kompozycja centralnego umieszczenia figury Chrystusa oraz Idy odnawiającej rzeźbę sugerują dialog;
- przerwanie podróży w celu modlitwy (ponowna rozmowa z Bogiem); zwrócenie uwagi na kompozycję kadru (przesunięcie ciężaru w lewo), która koncentruje wzrok odbiorcy.

Grupa 2

Podczas wypowiedzi uczniowie powinni uwzględnić następujące problemy:

- film:

- informacja od Wandy o przeszłości Idy, przeglądanie zdjęć rodzinnych, wspomnienia Wandy o Róży,
- kolejne etapy poszukiwania korzeni (wizyta w rodzinnym domu, rozmowa Idy z księdzem, wizyta w szpitalu i rozmowa z Szymonem Skibą, odkopanie zwłok),

- kadry:

- Ida w centrum kadru, na schodach rodzinnego domu – odczytanie z postawy Idy bezradności, poczucia obcości, zrezygnowania w poszukiwaniu informacji o rodzinie,
- witraż Róży – abstrakcyjnie ułożone szkieleta można odczytać jako niepokój i chaos, jednak prześwitujące światło zapowiada nadzieję i wiarę w odnalezienie tożsamości bohaterki.

Grupa 3

Podczas wypowiedzi uczniowie powinni uwzględnić następujące problemy:

- film:

- wpływ postępowania Wandy, jej sposobu bycia, światopoglądu,
- rozmowy z „Lisem” – saksofonistą z zespołu grającym na „urodzinach” Szydłowa,
- analiza scen po samobójczej śmierci Wandy – naśladowanie ciotki, zbliżenie z „Lisem”.

- kadry:

- poznawanie własnej cielesności, odkrywanie kobiecości, piękna,
- naśladowanie ciotki (papieros, następnie alkohol), odczytanie „zachwianego” kadru jako zmian zachodzących w postawie Idy.

Grupa 4

Podczas wypowiedzi uczniowie powinni uwzględnić następujące problemy:

- film:

- obecność pejzażu jako towarzysza Idy podczas jej wędrówki,
- odczytanie dalekiego i rozległego pejzażu jako niekończącej się wędrówki bohaterki w poszukiwaniu tożsamości,
- przywołanie lasu jako elementu potęgującego napięcie (scena przy grobie),

- *obecność pejzażu architektonicznego, na którego tle Ida wydaje się mała, zagubiona, niepewna,*
- *kadry:*
- *auto wyłaniające się zza obniżonej linii horyzontu wśród pochylonych wysokich drzew można odczytać jako wkraczanie w nieznaną lub do innej rzeczywistości – obcej, nowej, przepętnionej tajemnicą, a nawet grozą,*
 - *odczytanie skupionych po lewej stronie małych postaci, podążających szybkim krokiem w stronę ogromnych drzew, jest zmierzeniem się z groźną rzeczywistością, prawdą o przeszłości; w kadrze łączy się statyka z równowagą pionów i poziomów (skraj lasu po lewej i jego horyzont w tle) z dynamiką postaci.*

- **FAZA PODSUMOWUJĄCA**

Nauczyciel prezentuje ostatnią scenę filmu (od 01:21:50). Prosi uczniów, by zwrócili uwagę na sposób operowania kamerą. Po zakończeniu prezentacji uczniowie wskazują różnice między dynamiką całego filmu a prezentowanym materiałem.

Przewidywana odpowiedź

Uczniowie odczytują znaczenie takiej konwencji:

Scena wędrówki Idy jest kręcona „z ręki” – obraz jest roztrzęsiony, co dynamizuje obraz. W całym filmie dominuje kamera statyczna – sceny dynamiczne są krótkie (podczas jazdy samochodem, tramwajem, trzepoczące pranie itd.) i raczej poprzez kontrast podkreślają długie sekwencje statyczne. Dynamikę zakończenia możemy odczytać jako zachwianie statyczności życia Idy, kontrast pomiędzy dwoma światami, które poznała (życie w zakonie i poza nim), kontrast pomiędzy sacrum a profanum, pomiędzy świętością a grzechem.

Nauczyciel wskazuje na kontekst etyczny decyzji bohaterki w odniesieniu do wniosków z ostatniej sceny (Ida postanawia oddać się Bogu, wraca do zakonu) oraz w odwołaniu do całego filmu. Zwraca uwagę na konieczność zachowania etycznej postawy na co dzień, w tym poszanowania cudzej prywatności i własności. Zaznacza, że taki sposób postępowania obowiązuje nas i w świecie realnym, i w rzeczywistości cyfrowej. Przypomina, że kształtowanie poczucia odpowiedzialności za współtworzenie kultury stanowi jedno z priorytetowych działań fundacji Legalna Kultura.

W ramach powtórzenia przed maturą nauczyciel wyświetla uczniom prezentację motywu wędrowca w kulturze: goo.gl/YNAmNm

Zadanie domowe:

Zapoznaj się z wierszem Wisławy Szymborskiej „Labirynt” (materiały pomocnicze 3) i rozważ, w jakim stopniu życie Idy przypomina wędrówkę po labiryncie.

Proponowana bibliografia:

1. Marcel Gabriel, *Homo viator. Wstęp do metafizyki nadziei*. Wyd. Instytut Wydawniczy PAX. Warszawa 1959.
2. Siemianowski Andrzej, *Homo viator*, „Więź” nr 2/1962.
3. Sikora Piotr, *Labirynt na szczycie*, „Tygodnik Powszechny” nr 33/2015. Dostęp on-line: tygodnikpowszechny.pl/labirynt-na-szczyt-29521 (goo.gl/j6VzzW, dostęp: 06.09.2018).

Materiały pomocnicze 1. Karta pracy dla całej klasy

Dane osobowe Siostry Anny

Imię i nazwisko	
Imię zakonne	
Imiona rodziców	
Miejsce urodzenia	

Materiały pomocnicze 2. Karty pracy dla grup

Grupa 1

Jakie znaczenie w życiu Ildy ma Bóg w poznawaniu samej siebie?

Odwołaj się do treści filmu i poniższych kadrów.

[Źródło kadrów: materiały dystrybutora (Solopan)]

Grupa 2

Jak wygląda droga Idy do poznawania prawdy o swojej rodzinie?

Odwołaj się do treści filmu i poniższych kadrów.

[Źródło kadrów: materiały dystrybutora (Solopan)]

Grupa 3

Przedstaw drogę Idy w odkrywaniu siebie jako kobiety.

Odwołaj się do treści filmu i poniższych kadrów.

[Źródło kadrów: materiały dystrybutora (Solopan)]

Grupa 4

Uzasadnij tezę o znaczącej roli pejzażu w kreowaniu tytułowej postaci.

Odwołaj się do treści filmu i poniższych kadrów.

[Źródło kadrów: materiały dystrybutora (Solopan)]

Materiały pomocnicze 3. „Labirynt” Wisławy Szymborskiej

– a teraz kilka kroków
od ściany do ściany,
tymi schodkami w górę,
czy tamtymi w dół,
a potem trochę w lewo,
jeżeli nie w prawo,
od muru w głębi muru
do siódmego progu,
skądkolwiek, dokądkolwiek
aż do skrzyżowania,
gdzie się zbiegają,
żeby się rozbiegnąć
twoje nadzieje, pomyłki,
porażki,
próby, zamiary i nowe nadzieje.

[...]

Więc tędy albo tędy,
chyba że tamtędy,
na wyczucie, przeczucie,
na rozum, na przełaj,
na chybił trafił,
na splątane skrótty.
Przez któreś z rzędu rzędy
korytarzy, bram,
prędko, bo w czasie
niewiele masz czasu,
z miejsca na miejsce

do wielu jeszcze otwartych,
gdzie ciemność i rozterka
ale prześwit, zachwyty,
gdzie radość, choć nieradość
nieomal opodał,
a gdzie indziej, gdzieś,
ówdzie i gdzie bądź
szczęście w nieszczęściu
jak w nawiasie nawias,
i zgoda na to wszystko
i raptem urwisko,
urwisko, ale mostek,
mostek, ale chwiejny,
chwiejny, ale jedyny,
bo drugiego nie ma.

Gdzieś stąd musi być wyjście,
to więcej niż pewne.
Ale nie ty go szukasz,
to ono cię szuka,
to ono od początku
w pogoni za tobą,
a ten labirynt
to nic innego jak tylko,
jak tylko twoja, dopóki się da,
twoja, dopóki twoja,
ucieczka, ucieczka –